

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของลูกค้า ธ.ก.ส.ในอำเภอทรายมูลจังหวัดยโสธร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในเอกสาร ตำรา บทความที่เป็นเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎีและผลงานที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหา ดังนี้

1. จังหวัดยโสธรและอำเภอทรายมูล
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสำเร็จ
3. บริบทเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
4. ธ.ก.ส. และบทบาทของธ.ก.ส. ต่อวิสาหกิจชุมชน
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. จังหวัดยโสธรและอำเภอทรายมูล

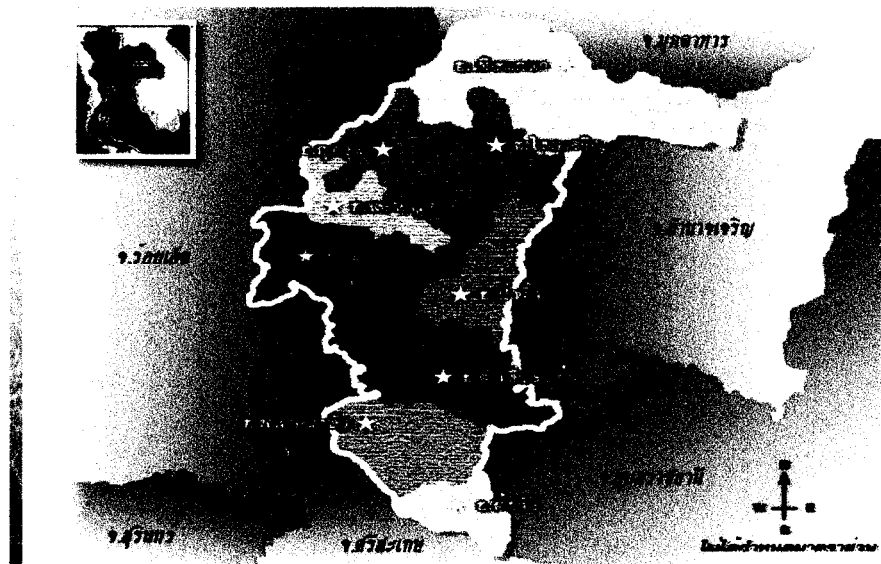
1.1 จังหวัดยโสธร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2545:1-5) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับจังหวัดยโสธรไว้ดังนี้

1.1.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

1) ที่ตั้งและอาณาเขต จังหวัดยโสธรมีรูปร่างคล้ายพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว ขาวจากทิศเหนือลงมาทางทิศใต้ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่างลองติจูดที่ 104 และ 106 องศาตะวันออก และเส้นละติจูดที่ 15 และ 16 องศาเหนือ มีพื้นที่ 4,161,444 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,600,902.5 ไร่ ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 531 กิโลเมตร (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1-2,207 และ 202) มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดอำนาจเจริญและจังหวัดอุบลราชธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดศรีสะเกษ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดร้อยเอ็ด

แผนที่จังหวัดยโสธร ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แผนที่จังหวัดยโสธร

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2545) ข้อมูลวัฒนธรรมภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ (วีซีดี) ISBN 974-7103-00-1

2) ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดยโสธร ด้านเหนือส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงสลับกับพื้นที่แบบลูกคลื่น ส่วนด้านใต้มีแม่น้ำชีไหลผ่านเป็นที่ราบต่ำสลับซับซ้อนของสันดินริมน้ำ มีหนองบึงอยู่ทั่วไป ลักษณะดินในเขตจังหวัดยโสธรมีหลายลักษณะ แต่ที่พบมากเป็นชุดดินยโสธร ชุดดินร่อยเอ็ด ชุดดินโคราช ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะแตกต่างกันออกไป ส่วนมากแบ่งพื้นที่เป็นลักษณะต่างๆ สรุปได้ดังนี้คือ เป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม (พืชผลและปศุสัตว์) จำนวน 1,527,139 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 712,820 ไร่และ เป็นพื้นที่เขตเมือง (เทศบาล/ สุขาภิบาล) จำนวน 42,106 ไร่

3) ลักษณะภูมิอากาศ จังหวัดยโสธรมี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว อุณหภูมิเฉลี่ย 26.8 องศาเซลเซียส โดยในฤดูร้อน อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ 41.1 องศาเซลเซียส และในฤดูหนาว อุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ 6.3 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,415 มิลลิเมตรต่อปี ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปี เท่ากับ 71.1 เปอร์เซ็นต์

1.1.2 ประชากร จังหวัดยโสธร มีประชากรทั้งสิ้น 553,982 คน เป็นชาย 278,327 คน เป็นหญิง 275,655 คน(ข้อมูล ณ เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2543) โดยมีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ประมาณ 132 คนต่อตารางกิโลเมตร อัตราการเพิ่มธรรมชาติของประชากรร้อยละ 0.99

1.1.3 เขตการปกครอง จังหวัดยโสธร แบ่งการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ 78 ตำบล 855 หมู่บ้าน 119,884 หลังคาเรือน เทศบาล 9 แห่งและองค์การบริหารส่วนตำบล 78 แห่ง (ข้อมูลปี พ.ศ. 2544) อำเภอต่างๆ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอทรายมูล อำเภอกุดชุม อำเภอคำเขื่อนแก้ว อำเภอป่าดัว อำเภอมหาชนะชัย อำเภอค้อวัง อำเภอเลิงนกทาและอำเภอไทยเจริญ

1.1.4 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

1) สภาพทางเศรษฐกิจ

(1) รายได้ประชากร ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 20,304 บาท (ข้อมูลปี พ.ศ. 2540) แยกเป็นรายได้สาขาต่างๆ ได้แก่ สาขาการเกษตร สาขาการค้าส่งและการค้าปลีก สาขาบริการ สาขาก่อสร้างและสาขาที่อยู่อาศัย

(2) การเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของประชากรในจังหวัดยโสธร จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 98,612 ครัวเรือน เป็นจำนวนครัวเรือนเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 85 พื้นที่ถือครองทำการเกษตรทั้งหมด 1,527,139 ไร่ โดยแยกเป็นพื้นที่ทำนา คิดเป็นร้อยละ 83.06 ที่เหลือ ร้อยละ 16.94 แยกเป็นพื้นที่ทำไร่ พื้นที่ปลูกไม้ผลยืนต้น พื้นที่ปลูกผักและที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับและเกษตรกรถือครองที่ดินเฉลี่ยครัวเรือนละ 18 ไร่

(3) การอุตสาหกรรม โครงสร้างอุตสาหกรรมจังหวัดยโสธร ในปี 2539 มีโรงงานทั้งหมด 739 โรงงาน เงินทุน 488.26 ล้านบาท จำนวนคนงาน 2,498 คน แยกเป็นประเภทอุตสาหกรรมอาหาร มีมากที่สุดคือ 464 โรงงาน (รวมโรงสีข้าวด้วย) คิดเป็นร้อยละ 81.50 ของจำนวนโรงงานทั้งหมด ประเภทอุตสาหกรรมแร่โลหะ (ปูนซีเมนต์, คอนกรีต) มี 38 โรงงาน ซึ่งเมื่อเทียบกับพื้นที่และจำนวนประชากรแล้ว ยังมีน้อยมาก

(4) การพาณิชย์ ในปี 2539 มีผู้ประกอบการในรูปของบริษัท จำนวน 72 บริษัท ห้างหุ้นส่วนจำกัดและสามัญ 454 ราย ร้านค้าจดทะเบียนพาณิชย์ 2,474 ราย มีธนาคารพาณิชย์ 18 แห่ง

2) สภาพทางสังคม

(1) ลักษณะของสังคมและวัฒนธรรม ชาวจังหวัดยโสธรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัฒนธรรม ไท-ลาว ที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ โดยยึดถือปฏิบัติตามประเพณี 12 เดือน แม้จะมีกลุ่มชนเผ่า เช่น ภูไท ย้อ อยู่เป็นบางส่วน แต่วัฒนธรรมของชนเผ่าเหล่านั้นก็สอดคล้องกับวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ กลุ่มชนเผ่าภูไทส่วนใหญ่จะมีถิ่น

ฐานในเขตอำเภอเลิงนกทา มีวัฒนธรรมประเพณีปลีกย่อยแตกต่างไปจากคนกลุ่มไท-ลาว เช่น
สำเนียงภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ แต่มิได้ขัดแย้งกัน
ปัจจุบันมีกลุ่มวัฒนธรรมทางศาสนา เช่น กลุ่มศาสนาอิสลาม กลุ่มศาสนาคริสต์ จำนวนหนึ่ง และยังมี
ชาวจีน ญวน ซึ่งตั้งรกรากในเขตชุมชนเมือง อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมของชาวขมุ-โซรมีสอง
ลักษณะที่เด่นๆคือ

ก. สังคมชนบท ส่วนใหญ่เป็นสังคมแบบเกษตรกรรม มีการ
ดำรงชีวิตที่เรียบง่ายด้วยการแสวงหาปัจจัยเพื่อยังชีพจากทรัพยากรธรรมชาติ ตามสภาพแวดล้อมที่
เอื้ออำนวย มีความเชื่อตามจารีตประเพณีและศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นฐานรองรับ
ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม อันจะนำไปสู่สังคมบริโภคนิยม มีความอ่อนไหวต่อการล่มสลายของสังคม
เกษตรกรรมแบบพึ่งพา ด้วยการแสวงหาความมั่นคงทางวัตถุและการใช้ปัจจัยเพิ่มผลผลิตทาง
การเกษตรที่มุ่งเพิ่มผลผลิตเฉพาะหน้าขาดความระมัดระวังต่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ
และสภาพแวดล้อม

ข. สังคมเมือง เป็นสังคมผู้ประกอบการที่มีความหลากหลายของ
อาชีพ เป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตและดึงดูดแรงงานจากภาคเกษตรกรรม เป็นแหล่งส่งผ่านผลิตผล
ภาคอุตสาหกรรมไปสู่สังคมชนบท มีวิถีชีวิตที่รีบเร่งและไขว่คว้า เป็นศูนย์รวมแห่งการผสมผสาน
ระหว่างสังคมวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ นักธุรกิจส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเชื้อสายจีน รองลงมาคือ ญวน
และแขก แต่ในชุมชนเมืองก็ยังเป็นชุมชนแบบสังคมชนบทเดิม มีความยึดมั่นในจารีตประเพณีและ
เลื่อมใสในพุทธศาสนา

(2) การศึกษา ในปี 2539 จังหวัดยโสธร มีอัตราส่วนของโรงเรียน
ห้องเรียน นักเรียน ครู อาจารย์ มีความเหมาะสมในด้านปริมาณ ทั้งในระดับประถมศึกษา
มัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา ตามเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ โดยมีสถานศึกษาทั้งสิ้น
434 แห่ง มีจำนวนห้องเรียนทั้งหมด 4,602 ห้อง จำนวนนักเรียนนักศึกษา 104,398 คน ครูอาจารย์
5,461 คน มีอัตราการเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 42.70 ของผู้จบชั้นประถมศึกษา
สำหรับการศึกษานอกระบบของจังหวัดยโสธรประกอบด้วย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 1 แห่ง
ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ 9 แห่ง ห้องสมุดประชาชนจังหวัด 1 แห่ง ห้องสมุด
ประชาชนอำเภอ 9 แห่งและมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 518 แห่ง

(3) การสาธารณสุข สถานบริการและบุคลากรทางสาธารณสุข
ประกอบด้วย โรงพยาบาลทั่วไป 1 แห่ง 520 เตียง โรงพยาบาลชุมชน 8 แห่ง 200 เตียงและสถานี
อนามัย 107 แห่ง โรงพยาบาลเอกชน 2 แห่ง 80 เตียง บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข
ประกอบด้วย แพทย์ 41 คน ทันตแพทย์ 13 คน เภสัชกร 19 คนและพยาบาลวิชาชีพ 293 คน

(4) ระบบบริการพื้นฐาน

ก. เส้นทางคมนาคมและการขนส่ง มีเฉพาะการคมนาคมขนส่งทางรถยนต์ โดยมีทางหลวงแผ่นดินติดต่อกับจังหวัดต่างๆ ได้แก่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 23 (ถนนแจ้งสนิท จากจังหวัดร้อยเอ็ดผ่านจังหวัดยโสธร ไปจังหวัดอุบลราชธานี) หมายเลข 202 (เส้นทางอำเภอสวรรภูมิของจังหวัดร้อยเอ็ดผ่านจังหวัดยโสธร ไปยังจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งมีสภาพไม่ดีและแคบ) นอกจากนี้ก็มีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 2169 , 2083 และ 2043 เป็นเส้นทางไปอำเภอต่างๆ ในจังหวัด สำหรับเส้นทางเข้าหมู่บ้านต่างๆ มีเพียงพอ ส่วนมากเป็นทางลูกรัง ส่วนเส้นทางที่ผ่านชุมชนหมู่บ้านจะเป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีต

ข. ไฟฟ้า จังหวัดยโสธรมีไฟฟ้าเข้าถึงทุกหมู่บ้าน แต่ไม่ทั่วถึงทุกครัวเรือน เช่น หมู่บ้านที่มีครอบครัวย้ายบ้านเรือนขึ้นใหม่ยังไม่ถึง 10 ครัวเรือน ซึ่งมีพื้นที่ตั้งอยู่ห่างไกลระบบจ่ายไฟฟ้าและไม่มีค่าใช้จ่ายในการชำระค่าธรรมเนียมในการติดตั้ง ในอนาคตการไฟฟ้าจะขยายเขตเข้าครัวเรือนต่างๆ ต่อไป

สรุป จังหวัดยโสธรอาชีพหลักทำการเกษตร สังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมแบบเกษตรกรรม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยและมีระบบบริการพื้นฐานอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี

1.2 อำเภอรายมุล สำนักงานอำเภอรายมุล (2547: 1-17) ได้อธิบายเกี่ยวกับอำเภอรายมุลไว้ดังนี้

1.2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

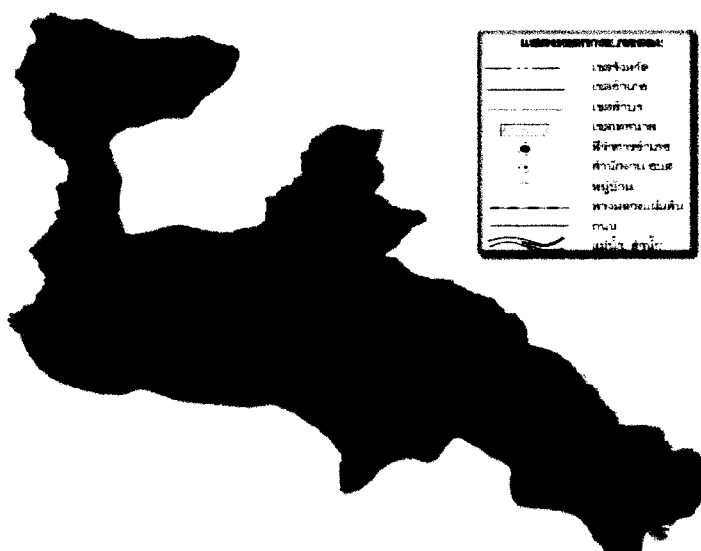
1) ที่ตั้งและขนาดอำเภอรายมุล ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดยโสธร บนทางหลวงแผ่นดินเลขที่ 2169 ระยะห่างจากจังหวัด 18 กิโลเมตรและห่างจากกรุงเทพมหานคร ระยะทาง 549 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 272.77 ตารางกิโลเมตรหรือ 170,481.25 ไร่ พื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น จำนวน 101,241 ไร่ โดยจำแนกออกเป็นพื้นที่ทำนาปลูกข้าวเจ้าและข้าวเหนียว 84,373 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 9,051 ไร่ พื้นที่ทำสวนและอื่นๆอีก 7,817 ไร่ และมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

แผนที่อำเภอทรายมูล ดังภาพที่ 2.2

อำเภอเสลภูมิ

อำเภออุบลราชธานี

อำเภอเมืองยโสธร

ภาพที่ 2.2 แผนที่อำเภอทรายมูล

ที่มา: <http://cddweb.cdd.go.th/saimun/map.htm>

2) ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงอยู่เหนือระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 227 ฟุต (681 เมตร) ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน พื้นดินส่วนมากเป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ จึงมีความแห้งแล้งปลูกพืชได้ไม่กี่ชนิด หากปีใดฝนตกมากน้ำจะไหลบ่าท่วมไร่นาเกิดความเสียหายและหากปีใดฝนตกปริมาณพอดีจะปลูกพืชผลได้ดีโดยเฉพาะ การปลูกข้าว

3) สภาพภูมิอากาศ เป็นไปตามอิทธิพลลมมรสุมที่พัดผ่าน มี 3 ฤดู ดังนี้คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคมถึงเดือนเมษายน ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคมถึงเดือน กันยายน มีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านและพาอุทกภัยเปรสชันจากทะเลจีนใต้ จึงทำให้มีฝนตกทุกปี ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศหนาว กระแสลมแรง ปริมาณฝนตกในช่วง 8 เดือนของปี (มกราคม 2546 -15 สิงหาคม 2546) จำนวน 881.4 มิลลิเมตร

1.2.2 ประชากร ประชากรมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 32,474 คน (รวมทั้งในเขตเทศบาล) แยกเป็นชายจำนวน 16,243 คน แยกเป็นหญิง จำนวน 16,231 คน และบ้านมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 6,931 หลัง (รวมทั้งในเขตเทศบาล)

1.2.3 เขตการปกครอง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 47 หมู่บ้าน โดย 2 หมู่บ้านเป็นพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่างเขตหมู่บ้านกับเขตเทศบาล เทศบาลตำบล 1 แห่ง (มี 8 ชุมชน) องค์การบริหารส่วนตำบล 5 แห่งและหมู่บ้าน อปป. 16 หมู่บ้าน

1.2.4 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

1) สภาพเศรษฐกิจ

- (1) รายได้ประชากร รายได้เฉลี่ยของประชากรต่อคนต่อปีของอำเภอ ทรายมูล 23,593 บาท
- (2) การเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก ทำนา ทำไร่ มันสำปะหลัง เลี้ยงปลาสกุลและเพาะเห็ด
- (3) อุตสาหกรรม อาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นอาชีพเสริมได้แก่ การทอผ้า การทำหมอนจิด การจักสาน นอกจากนี้ประชากรส่วนหนึ่งได้ไปประกอบอาชีพที่ กรุงเทพมหานคร เช่น รับจ้างเป็นกรรมกรก่อสร้าง ค้าขายอาหารพื้นเมือง ได้แก่ ข้าวเหนียวส้มตำ ไข่ย่างเป็นต้น โดยมีได้ย้ายภูมิลำเนาไปอย่างถาวร จะกลับมาเยี่ยมญาติพี่น้องในช่วงเทศกาลปีใหม่ หรือสงกรานต์
- (4) การพาณิชย์ การค้าในท้องที่อำเภอทรายมูล ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทย ประกอบการค้าขายในเขตเทศบาลตำบลทรายมูล โดยมีการซื้อขายกันที่ตลาดสดเทศบาลและเขต เทศบาล สำหรับสินค้าที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง แดงโม ถั่วลิสง เป็นต้น
- (5) การธนาคาร มีธนาคารตั้งอยู่ในพื้นที่ 1 แห่ง คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ให้บริการทั้งเงินกู้ รับฝากเงินและรับชำระค่าธรรมเนียมและบริการพื้นฐาน

2) สภาพทางสังคม

- (1) การศึกษา ในปี พ.ศ. 2547 ในระบบโรงเรียน มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 4,796 คน / ครู 319 คน นอกกระบบโรงเรียนได้แก่ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอทรายมูล มีนักศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบ รวมทั้งสิ้น 422 คน
- (2) การสาธารณสุข โรงพยาบาลขนาด 30 เตียง จำนวน 1 แห่ง สถานีอนามัย 10 แห่ง
- (3) ระบบบริการพื้นฐาน

ก. เส้นทางคมนาคมขนส่ง มีเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างอำเภอทรายมูล ถึงอำเภอต่างๆของจังหวัดยโสธร เป็นถนนลาดยางตลอดสายที่ใช้ได้ทุกฤดูกาล มีเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างตำบลและหมู่บ้าน เป็นถนนลูกรังและลาดยางในบางช่วงซึ่งสามารถติดต่อกันได้ทุกหมู่บ้าน แต่มีถนนบางสายไม่สามารถใช้ได้ในฤดูฝน มีรถยนต์โดยสารขนาดเล็กบริการอำเภอ- จังหวัดยโสธรและมีบริการของรถยนต์โดยสารจากอำเภอเลิงนกทา- จังหวัดยโสธร

ข. การไฟฟ้า มีไฟฟ้าใช้ทุกหมู่บ้าน โดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และมีหน่วยไฟฟ้าเป็นหน่วยดำเนินการในพื้นที่

ค. การสื่อสาร มีทำการไปรษณีย์โทรเลข 1 แห่ง (มีบริการโทรศัพท์ระหว่างประเทศ) มีโทรศัพท์สาธารณะและโทรศัพท์ตำบลทุกตำบล มีวิทยุสื่อสารระหว่างที่ทำการปกครองจังหวัด - อำเภอและมีวิทยุสื่อสารในเครือข่ายระหว่างสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ กับสถานีอนามัย

(4) ศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัด 34 วัด พระสงฆ์ 145 รูปและสามเณร 135 รูป

(5) หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์(otop)และกลุ่มอาชีพ มีกลุ่ม ผ้าฝ้ายข้อมสีธรรมชาติ บ้านโศกผักหวาน หมู่ที่ 4 , 6 ตำบลคูลาด กลุ่มมวนหนึ่งข้าวบ้านดอนเชียง หมู่ที่ 11 ตำบลทรายมูล กลุ่มทอเสื่อกกบ้านโป่ง หมู่ที่ 2 ตำบลนาเวียง กลุ่มทอผ้าฝ้ายข้อมสีธรรมชาติ บ้านคอนนงชุม หมู่ที่ 7 ตำบลดงมะไฟ กลุ่มทำส้มโอบ้านสร้างช้าง หมู่ที่ 1 , 2 ตำบลไผ่ กลุ่มผ้าฝ้ายข้อมสีธรรมชาติบ้านนาเวียง หมู่ที่ 1 ตำบลนาเวียง กลุ่มทอผ้าห่มบ้านไผ่ หมู่ที่ 3, 4 ตำบลไผ่ กลุ่มทอผ้าฝ้ายข้อมสีธรรมชาติบ้านกุดกว้าง หมู่ที่ 2 ตำบลดงมะไฟ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มี 30 กลุ่ม สมาชิก 2,479 คนมีเงินทุน 1,247,244 บาท ศูนย์สาธิตการตลาด มี 11 แห่งสมาชิก 2,479 คน มีเงินทุนประกอบการ 1,044,134 บาท ศูนย์เยาวชนตำบล มี 5 แห่งสมาชิก 45 คนดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มเยาวชน มีเงินทุนประกอบการ 195,000 บาท กลุ่มสตรี มี 5 กลุ่มสมาชิก 387 คนมีเงินทุนประกอบการ 370,000 บาทและกลุ่มเยาวชน เลี้ยงเป็ด ไก่ สุกร มี 11 กลุ่ม สมาชิก 130 คนมีเงินทุนประกอบการ 213,000 บาทดำเนินงานเกี่ยวกับส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์

สรุป อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร จากข้อมูลของกรมการพัฒนาชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มสตรีและกลุ่มเยาวชนเลี้ยงเป็ดไก่และสุกร ทั้งหมด 57 กลุ่ม แต่กลุ่มเหล่านี้ยังไม่มี ความเข้มแข็งและประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกลุ่มเพื่อที่จะนำผลการวิจัยมา

บูรณาการให้กลุ่มเหล่านี้ มีความเข้มแข็งและประสบผลสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลต่อท้องถิ่นและประเทศชาติโดยรวมให้มีความมั่นคงและยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจต่อไป

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความสำเร็จ

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความสำเร็จ

2.1.1 ความหมายของความสำเร็จ

“สำเร็จ” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542:1189) ถ้าเป็นคำกริยา แปลว่าเสร็จ, คำวิเศษณ์ แปลว่า ที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้ผลสมประสงค์

วิลเลอร์ (2521:4) ให้ความหมายว่า ความสำเร็จ หมายถึง บรรลุผลพึงพอใจ ในบางอย่างที่เพียรพยายาม สมประสงค์ในสิ่งใดที่ปรารถนา

ชมรมจริยธรรมโรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์

(<http://hospital.moph.go.th/sawanpracharak/news120644.htm>) ให้ความหมาย “ความสำเร็จ” หมายถึงการที่เราตั้งใจทำสิ่งที่เราตั้งใจไว้อย่างอดทนและต่อเนื่องจนงานนั้นสำเร็จลงไปด้วยการทราบถึงผลแห่งงานนั้น ซึ่งอาจจะพบว่าเราทำได้หรือทำไม่ได้ เมื่อเราตั้งใจวาดรูปแล้วทำงานสำเร็จ นั่น คือ ความสำเร็จ เมื่อเรานัดพบเพื่อนแล้วเราไปตามนัด นั่นคือ ความสำเร็จ

2.1.2 ความสำคัญของความสำเร็จ

ความสำเร็จคือจุดหมายของการปฏิบัติการกิจต่างๆของมนุษย์ ความสำเร็จเป็น ตัวชี้วัดคุณค่าของงานนั้น ซึ่งชาตรี บุญนาค (2544:27) ได้ สรุปว่าความสำเร็จของกลุ่มเป็นตัวชี้วัด การพัฒนาของกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีการประกอบกิจกรรมเพื่อสมาชิกหลากหลายกว่าเดิม มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีการให้บริการและสวัสดิการแก่สมาชิก มีอำนาจในการต่อรองในการกำหนดนโยบายและ มาตรการต่างๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร

2.1.3 ผลลัพธ์ของความสำเร็จ

คือผลที่ได้จากการเพียรพยายามของการกระทำสิ่งนั้น ส่งผลต่อผู้ปฏิบัติ ดังเช่น สุขสันต์ มุกดาสนิท (2544:107) ได้กล่าวว่ากลุ่มที่ประสบผลสำเร็จจะส่งผลให้เกิดสิ่งดังต่อไปนี้

- 1) สามารถทำให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
- 2) มีการให้บริการและสวัสดิการแก่สมาชิก
- 3) มีการทำธุรกิจเพื่อประโยชน์ของสมาชิก

- 4) มีการขยายตัว
- 5) มีความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- 6) ความเป็นตัวของตัวเอง พึ่งตนเองได้
- 7) มีอำนาจในการต่อรองในการกำหนด นโยบายและมาตรการต่างๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร

2.1.4 การวัดความสำเร็จหรือการประเมินความสำเร็จ

การวัดหรือประเมินความสำเร็จของกลุ่ม ประเมินได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์ของกลุ่มสมาชิกว่าอยู่ในระดับใดในหัวข้อต่อไปนี้

- 1) สมาชิกมีความเป็นอยู่ดีขึ้น
- 2) มีการให้บริการและสวัสดิการแก่สมาชิก
- 3) ความเป็นตัวของตัวเองและพึ่งพาตัวเองได้
- 4) มีความพร้อมเพรียงกัน
- 5) มีการขยายตัวของกลุ่มเพิ่มขึ้น
- 6) ทำธุรกิจเพื่อประโยชน์ของสมาชิก
- 7) มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ต่อรัฐบาล ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร (ชาติรี บุญนา 2544:27 และสุขสันต์ มุกดาสนิท 2544:107)

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปว่า ความสำเร็จ หมายถึงการบรรลุผลถึงสิ่งที่เราตั้งใจทำ มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานเพื่อสนองตอบตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้

2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ

การที่กลุ่มจะประสบผลสำเร็จได้จะมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.2.1 ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (A Theory of Interpersonal Relations) ผู้เสนอทฤษฎีนี้คือ Schutz (1958) เป็นทฤษฎีที่อธิบายพฤติกรรมระหว่างบุคคลที่มีต่อผู้อื่น เป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมระหว่างบุคคล ข้อสมมติทั่วไปของ Schutz คือ กลุ่มที่เข้าใจกันจะมีประสิทธิภาพเหนือกว่ากลุ่มที่เข้าใจกันไม่ได้ (โยชิน คันสนยุท 2533:25-26)

2.2.2 ทฤษฎีบุคลิกภาพของกลุ่ม (Group Syntality Theory) ของ แคทเทล (Cattell)
แนวคิดทฤษฎีนี้ประกอบด้วย

- 1) ลักษณะของกลุ่ม กลุ่มแต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีบุคลิกภาพเฉพาะตัว บุคลิกภาพเฉพาะกลุ่มและลักษณะโครงสร้างภายในโดยเฉพาะ

2) พลังหรือการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของกลุ่ม คือการแสดงกิจกรรมหรือความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มเพื่อจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง การกระทำของสมาชิกจะมีลักษณะ 2 ประการ คือลักษณะที่ทำให้รวมกลุ่มกันได้และลักษณะที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ (ทิสนา แชมมณี 2522:12-13)

2.2.3 ทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม (A Theory of Group Achievement) สตีอกคิลล์ (Stogdill) รวบรวมองค์ประกอบของทฤษฎีนี้ไว้ 3 ประการคือ (ทิสนา แชมมณี 2522: 13-14)

1) การลงทุนของสมาชิก (member inputs) เมื่อบุคคลมารวมกลุ่มกัน จะมีการแสดงออก มีปฏิสัมพันธ์และมีการคาดหวังผลซึ่งเป็นการลงทุนของสมาชิกเพื่อให้เกิดผลจากการรวมกลุ่ม ลักษณะด้านนี้อธิบายได้ดังนี้

(1) ปฏิสัมพันธ์ของบุคคลที่มารวมกัน จะมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นมีการกระทำ มีปฏิกิริยาตอบสนองหรือการแสดงออกกระหว่างสมาชิก

(2) การแสดงออก (performance) หมายถึง การได้ตอบหรือการตอบสนอง (response) ของสมาชิก อันเป็นส่วนหนึ่งของการมีปฏิสัมพันธ์ เช่น การตัดสินใจ การเตรียมการ สื่อสาร การร่วมมือร่วมใจในการทำงาน เป็นต้น

(3) ความคาดหวัง (expectations) หมายถึง สิ่งประกอบกันเข้าเพื่อช่วยเสริมแรงให้สมาชิกคาดหวังความพอใจที่จะได้รับการรวมกลุ่ม เช่น จุดมุ่งหมายของกลุ่ม การแสดงบทบาทต่างๆ ความมั่นคงของกลุ่ม

2) สื่อกกลางของการลงทุนของสมาชิก (mediating variables) เมื่อสมาชิกมีการลงทุนโดยการกระทำ หรือมีปฏิสัมพันธ์รวมทั้งการคาดหวังผลร่วมกันแล้วสิ่งหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ คือการกำหนดโครงสร้างของกลุ่มขึ้น เพื่อเป็นสื่อให้การลงทุนของสมาชิกบังเกิดผล โครงสร้างของกลุ่มประกอบด้วย

(1) โครงสร้างอย่างเป็นทางการ (formal structure) คือสิ่งที่คาดหวังจากการมีปฏิสัมพันธ์ของสมาชิก เช่น การกำหนดตำแหน่งให้แก่สมาชิกแต่ละคนให้มีฐานะ (status) และหน้าที่ (functions) ตามที่ควรจะเป็น เพื่อให้สมาชิกกระทำและมีปฏิกิริยาตามที่คาดหวังไว้และทำให้ผลของการทำงานเป็นจริงขึ้นมาได้

(2) โครงสร้างเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิก (role structure) คือ โครงสร้างของกลุ่มที่เชื่อว่าจะมีอยู่ภายในตัวสมาชิกแต่ละคน สมาชิกแต่ละคนจะมีอิสระที่จะแสดงบทบาทของตนได้อย่างเต็มที่ บทบาทที่กล่าวถึงได้แก่ ความรับผิดชอบ (responsibility) และอำนาจหน้าที่ (authority) ในการทำตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

3) ผลของกลุ่ม (group outputs) หรือสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม (group achievement) หมายถึงผลที่ได้รับจากการลงทุนของสมาชิกจากการแสดงออก การมีปฏิสัมพันธ์และการคาดหวังผล โดยผ่านการแสดงออกตามโครงสร้างและการกระทำของกลุ่มที่กำหนดขึ้น ผลของกลุ่มที่ได้รับนี้มีอยู่ 3 ประการคือ

(1) ผลของการทำงาน (productivity) ซึ่งเกิดจากความคาดหวังหรือจุดมุ่งหมายและการกระทำเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว

(2) จริยธรรมของกลุ่ม (group moral) คือขอบเขตความเป็นอิสระในการทำงาน

(3) ความสามัคคี (cohesion) คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม (ทิสนา แคมมณี 2522:13-14)

สรุปได้ว่า กลุ่มที่จะประสบผลสำเร็จ กลุ่มจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กัน มีพลังความร่วมมือกันในการทำงาน มีความสามัคคี มีจริยธรรมของกลุ่ม มีโครงสร้างของกลุ่ม มีลักษณะเฉพาะของกลุ่ม มีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ตามที่ควรจะเป็นและมีผู้นำกลุ่ม

3. บริบทเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนและการดำเนินงาน

3.1 ความหมายที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน มาจากคำว่า วิสาหกิจ+ชุมชน ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ 2525 (2538:272,772) ได้ให้ความหมาย “วิสาหกิจ” หมายถึงการประกอบกิจการ เช่น การผลิต การขนส่ง การจำหน่าย ส่วน “ชุมชน” หมายถึง หมู่ชน กลุ่มชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

เสรี พงศ์พิศ (<http://www.phonphit.com/>) สรุปว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นคำใหม่ที่เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 เกิดจากผู้นำชุมชนกลุ่มหนึ่งได้วิเคราะห์รูปแบบการทำธุรกิจระหว่างรูปแบบของสหกรณ์กับรูปแบบของบริษัท ผลที่ได้มีปัญหาเหมือนกันทางออกน่าจะมีทางเลือกที่สามและนั่นคือที่มาของคำว่า “วิสาหกิจชุมชน”

วิชิต นันทสุวรรณ (2547: 28) ได้สรุปหลักคิดวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้ วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน ทุนของชุมชนไม่ได้หมายถึง เงินตราเพียงอย่างเดียว แต่ครอบคลุมถึง คน ความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากรตามธรรมชาติและผลผลิตของชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (พรบ. ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 2548: 2) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมี

วิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่ เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชน

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินงานทุกขั้นตอนในชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง (สินีนาฏ กำเนิดเพ็ชร์ 2545:17)

สรุปได้ว่า “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง การประกอบการของชุมชนในการจัดการผลผลิตและทรัพยากร โดยภูมิปัญญาของชุมชน

3.2 แนวคิดของวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2548 : 11) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนว่า การส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการประกอบการหรือวิสาหกิจชุมชนเป็นการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทรัพยากรและคน อันเป็นสามปัจจัยหลักก่อให้เกิดการเรียนรู้ การจัดการและการพัฒนาที่เกิดจากภายในชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งค้นพบศักยภาพและทุนที่แท้จริงของตนเอง ทุนในที่นี้เป็นทรัพยากร ผลผลิต โภคทรัพย์ ความรู้ ภูมิปัญญา ระบบคุณค่า วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งทุนทางสังคมคือความสัมพันธ์อันดี ความเป็นพี่เป็นน้อง ความไว้วางใจกัน ซึ่งยังคงมีอยู่เป็นอันมาก เพียงพอเพื่อให้สามารถสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนและเพียงพอเพื่อให้ชุมชนและท้องถิ่นต่างๆ พึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งจะเป็นรากฐานสำคัญให้ระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ มีความมั่นคง ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและการอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน

3.3 องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน มีอยู่อย่างน้อย 7 อย่าง คือ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน 3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน 4) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล 5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ 6) มีกระบวนการการเรียนรู้เป็นหัวใจและ 7) มีการพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมาย (กรมส่งเสริมการเกษตร 2547: 13)

3.4 ประเภทของวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร (2547: 13) ได้แบ่งวิสาหกิจชุมชน เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

3.4.1 วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน อันได้แก่ การดำเนินการต่างๆ เพื่อกินเพื่อใช้ในชุมชน เพื่อให้ ครอบครัวพึ่งตนเองได้ ให้ชุมชนเกิดความพอเพียงอย่างน้อยให้พออยู่พอกิน หรือพอกินพอใช้ เมื่อลดรายจ่าย รายได้ก็เพิ่มขึ้น แปลว่า แม้ทำเพื่อกินเองใช้เองก็ทำให้เกิดรายได้เหมือนกัน และน่าจะดีกว่าอีก เพราะถ้ามุ่งแต่เพิ่มรายได้ โดยไม่เน้นการทำทดแทนการซื้อ เราจะมีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ซึ่งก็คือ ที่มาของปัญหาหนี้สินหรือสถานการณ์ “ชักหน้าไม่ถึงหลัง” ของผู้คนในขณะนี้

3.4. 2 วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า อันได้แก่ การนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้าสู่ตลาดบริโภคและรวมไปถึงผลผลิตทั่วไปที่เหลือกินเหลือใช้ในท้องถิ่นที่นำออกสู่ตลาดบริโภค โดยการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต ทึบต่อ การตลาด และการจัดวางต่างๆ เพื่อให้สามารถ “แข่งขัน” ได้ อย่างไรก็ตามวิสาหกิจชุมชนต้องไม่กระโดดข้ามขั้น ต้องพัฒนาจากขั้นพื้นฐานไปสู่ขั้นก้าวหน้าทีละขั้น

3.5 รูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เป็นรูปแบบที่ครอบคลุมเกี่ยวกับกิจกรรมดังต่อไปนี้

3.5.1 การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการผลิตทางการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองและเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรขององค์กรชุมชน

3.5.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ ไวน์ผลไม้พื้นบ้าน การแปรรูปพืช ผัก ผลไม้พื้นบ้านรูปแบบต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว (ธรรมชาติเกษตร) พิพิธภัณฑ์ชุมชนและอื่น ๆ

3.5.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนอง การพึ่งตนเองขององค์กรชุมชนและเครือข่ายขององค์กรชุมชน เช่น น้ำผลไม้ กะปิ ปูย เครื่องมือ เครื่องใช้ อาหาร ยาสมุนไพรและอื่นๆ

3.5.4 การพัฒนาระบบการตลาด การบริการและสวัสดิการชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ตลาด แหล่งนัดพบทางการ ศูนย์สุขภาพชุมชนและอื่นๆ

การที่องค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน พัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนได้ครบทั้ง 4 กิจกรรมและมีการเชื่อมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง จะเกิดเป็น “ระบบวิสาหกิจชุมชน” (เสรี พงศ์พิศและคณะ 2544: 23)

3.6 เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน เสรี พงศ์พิศและคณะ (2544: 24) ระบุว่า วิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายอยู่ 4 ประการ

3.6.1 สนับสนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน แก่จุดอ่อน เสริมจุดแข็งให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

3.6.2 สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้าน ให้มีระบบการจัดการการผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชนในการวางแผนดำเนินการและประสานความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนอื่นๆ

3.6.3 พัฒนาระบบเศรษฐกิจ สังคมของชุมชนที่มีอิสระ พึ่งตนเองได้ ระบบการจัดการที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน มีต้นทุนการจัดการต่ำ และเป็นสถาบันทางสังคมที่ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยได้

3.6.4 พัฒนาระบบเศรษฐกิจของเศรษฐกิจชุมชน ที่กระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสกับผู้ที่เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจหรือการเมือง

3.7 แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขธรรมชาติ เป็นเรื่องความมั่งคั่งและมีอยู่มีกินทั้งในวันนี้และวันหน้าเป็นเรื่องของการสร้างระบบเศรษฐกิจระดับฐานรากของสังคมไทยให้เป็นหน่วยเล็กๆ ที่เข้มแข็ง ที่ประกอบกันขึ้นเป็นองคาพยพของระบบเศรษฐกิจภาพรวม การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจึงต้องมีแนวทางเฉพาะที่สอดคล้องกับแนวคิดและเป้าหมายและเอื้อให้เกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งตนเองได้ ไม่ใช่การทำโครงการหนึ่งโครงการใดภายใต้โครงสร้างที่มีอยู่เดิมของสังคม แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จึงควรเป็นดังนี้

3.7.1 มีฐานะการเริ่มต้นและการดำเนินงานที่ชุมชน เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยผลิตที่สร้างผลผลิตจริงของระบบเศรษฐกิจ

3.7.2 การบริหารจัดการที่มีอิสระ และสอดคล้องกับศักยภาพในการบริหารจัดการขององค์กรชุมชน ต้องมีรูปแบบนิติบุคคลเฉพาะในการบริหารจัดการขององค์กรของชุมชน มีรูปแบบนิติบุคคลเฉพาะไว้รองรับการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน การบริหารจัดการที่มีอิสระเป็นหลักประกันที่สำคัญที่สุดของการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่เป็นจริง

3.7.3 เจ้าของปัจจัยการผลิตและภูมิปัญญาเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชน เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นผู้สร้างผลผลิตและสืบทอดภูมิปัญญา จึงควรได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสมและเป็นการคืนสิทธิในการจัดการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนพัฒนาระบบการพึ่งตนเองที่เป็นจริง

3.7.4 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน วิสาหกิจชุมชนที่แท้จริงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการพึ่งตนเอง การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้จากการจัดการทรัพยากรและผลผลิต แสวงหาและพัฒนาความรู้บนฐานความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน

3.7.5 มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน พัฒนาระบบทุนและสวัสดิการของชุมชน เป็นการสร้างผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมกำกับความสัมพันธ์กับทุกฝ่ายไม่ใช่การฉวยโอกาส การผลิตในปริมาณมากและการแสวงหากำไรสูงสุด

3.7.6 การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สามารถดำเนินการในรูปแบบการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เพราะองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนยังมีข้อจำกัดในการบริหารจัดการ เป็นการสร้างความร่วมมือ การตัดสินใจและการเลือกองค์กรภายนอกเข้ามาในกระบวนการ เป็นการเลือกโดยองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ

3.7.7 การพัฒนาวิสาหกิจของชุมชน สามารถดำเนินการในรูปแบบการร่วมทุนกับองค์กรภายนอก โดยมีทุนจากชุมชนเป็นหลักและมีการร่วมทุนกับองค์กรภายนอกในสัดส่วนที่เหมาะสม

3.7.8 องค์กรชุมชนและเครือข่ายขององค์กรชุมชน สามารถกำหนดมาตรฐานเพื่อรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนของตน ให้เกิดความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและผู้ให้บริการ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนกำหนดจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งแตกต่างจากธุรกิจอื่นที่ต้องมีมาตรฐานกลางควบคุม

3.7.9 การให้สิทธิในการอนุรักษ์ดูแล จัดการ แหล่งทรัพยากร แหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน กับองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดระบบการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน ป้องกันการฉวยโอกาส การช่วงชิงและการทำลายล้าง จากคนกลาง นายหน้าและการแสวงหากำไรโดยไม่มีขอบเขต

3.7.10 องค์กรปกครองท้องถิ่นมีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ด้านหนึ่งเพื่อพัฒนาบทบาทการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอีกด้านหนึ่งเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นโดยตรง (เสรี พงศ์พิศ และคณะ 2544:24-27)

3.8 ปัจจัยกำหนดความสำเร็จวิสาหกิจชุมชน เป็นปัจจัยที่ประยุกต์จากธุรกิจชุมชน ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับวิสาหกิจชุมชนอย่างมาก ณรงค์ เพ็ชรประคับ (2542: 124-136) อธิบายว่าปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวซึ่งปัจจัยที่สำคัญๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

3.8.1 ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินลงทุน กิจกรรมธุรกิจที่ต้องอาศัยการตลาดจะต้องเริ่มต้นจากนำเงินไปลงทุน ทำการผลิต ทำการค้า ได้รายได้กลับมาเป็นเงินก้อนใหญ่กว่าเดิมในกรณีที่มีกำไร เงินลงทุนในการทำธุรกิจมีมาจาก 3 แหล่ง คือเงินทุนตนเอง เงินทุนที่กู้ยืมจากแหล่งกู้ยืมต่าง ๆ และเงินทุนที่ได้มาจากการระดมทุนจากคนในชุมชนเอง ถ้าเป็นเงินทุนจากการระดมทุนจากคนในชุมชนวิสาหกิจชุมชนมีโอกาสเติบโตได้ดีกว่า กรณีเงินทุนจากการกู้ยืม

3.8.2 ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านการตลาดจะเกี่ยวข้องกับความสามารถในการประมาณอุปสงค์ อุปทานได้และจะต้องรู้ว่า จะนำสินค้าที่ผลิตได้ไปขายที่ไหนและขายอย่างไร

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จจะเป็นกลุ่มที่มีลูกค้าแน่นอนและเพียงพอ หมายถึงลูกค้าที่เป็นผู้ค้าส่งที่สามารถรับสินค้าได้คราวละมากๆ ส่วนการค้าปลีกเป็นการค้าที่ไม่มีลูกค้าที่แน่นอน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีตลาดแน่นอนเพียงพอจะเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ยืนอยู่ได้ เติบโตได้พร้อมกับมีการขยายกิจการ ปัจจัยด้านการตลาดเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน ตลาดจึงเป็นหัวใจของการผลิตเป็นตัวนำของการผลิต ช่องทางการตลาดจึงมีความสำคัญยิ่ง

3.8.3 ปัจจัยด้านการผลิต การจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ต้องผ่านการวิเคราะห์ทั้งอุปสงค์ (demand) และอุปทาน (supply) ในตลาดความชำนาญของผู้ทำการผลิตเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญพอๆ กับโอกาสทางการตลาด การผลิตในชุมชนที่มีต้นทุนการผลิตไม่สูงพร้อมกับผู้ผลิตมีความรู้ ทักษะ ความชำนาญ สามารถได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันในตลาดได้ การผลิตที่จะประสบผลสำเร็จต้องสอดคล้องกับโอกาสทางการตลาดและผลผลิตเป็นที่ต้องการของตลาด

3.8.4 ปัจจัยด้านบริหารและจัดการ การบริหารและจัดการวิสาหกิจชุมชนแบ่งเป็น 3 ด้านที่สำคัญคือ ด้านระบบเงิน ระบบงานและด้านระบบบุคลากร ด้านระบบเงิน ความสามารถในการระดมทุนและสะสมทุนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ เมื่อสามารถระดมทุนและสะสมทุนได้แล้วต้องสามารถบริหารกระแสเงินไหลเข้าและไหลออกได้ เพื่อควบคุมให้เกิดสภาพคล่องทางการเงิน การบริหารการเงินที่ไม่รัดกุม ใช้เงินอย่างขาดประสิทธิภาพ จะนำไปสู่ความผิดพลาดล้มเหลวในวิสาหกิจ ด้านระบบงาน วิสาหกิจชุมชนที่จะประสบความสำเร็จต้องมีการจัดโครงสร้างการบริหาร มีการแบ่งฝ่าย แบ่งสายงาน เพื่อการควบคุม กำกับอย่างชัดเจน ด้านระบบบุคลากร ในวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีสายงานบังคับบัญชาที่ชัดเจนเนื่องจากบุคลากรที่เป็นลูกจ้างมีน้อย บุคลากรของกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกและกรรมการ การสั่งการ การบังคับบัญชา การให้คุณให้โทษจึงไม่มี ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในด้านระบบบุคลากรจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหารและสมาชิก มีสัจจะ คุณธรรมและมีความเสียสละ

3.8.5 ปัจจัยด้านผู้นำ ชาวชนบทส่วนใหญ่มักขาดแคลนผู้นำ ผู้นำมักเกิดขึ้นโดยธรรมชาติเกิดจากผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพ ความมีบารมี มีความรู้ มีฐานะ เป็นที่พึ่งพาของคนในสังคมได้ วิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จมักจะอยู่ได้การนำของบุคคลเหล่านี้ จากการศึกษาจะพบว่าวิสาหกิจชุมชนที่ก่อตั้งโดยบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพหรือคณะบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน การระดมทุนจะง่าย กิจการขยายตัวได้รวดเร็ว มีความมั่นคงและโอกาสประสบผลสำเร็จมีสูง

3.8.6 ปัจจัยด้านแรงงาน แรงงานในวิสาหกิจชุมชน ที่เป็นลูกจ้างส่วนใหญ่มีน้อย โดยมากเป็นประเภททำงานให้ตัวเอง (self-employed) ภายใต้ครอบครัวของตน ปัจจัยด้านแรงงาน

ส่วนมากพบว่า เป็นแรงงานที่มีความรู้ น้อย ขาดทักษะและประสบการณ์จึงเป็นแรงงานไร้ฝีมือ ถ้าเป็นแรงงานฝีมือและเป็นคนรุ่นใหม่มักจะอพยพเข้าไปทำงานในเมืองหรือผ่านอุตสาหกรรมแรงงานในวิสาหกิจชุมชนจึงต้องอาศัยแรงงานของคนรุ่นพ่อแม่ ปู่ ย่า เป็นสำคัญ

3.8.7 ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก การเกิดขึ้น การคงอยู่ การเติบโตและยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน ต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจของชุมชน ต้องร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันทำและร่วมกันรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนจะกินความถึง การระดมทุน และการใช้ทุนที่ระดมมา ซึ่งทุนดังกล่าวคือ เงินทุน ดังนั้น การมีส่วนร่วมระดมทุน จึงหมายถึง การร่วมมือ ถือหุ้น ร่วมลงทุนและการนำทุนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งที่กล่าวมาเป็นปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่นำพาให้วิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จ ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมอย่างเอาการเอางาน เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสามารถพึ่งตนเองได้

3.8.8 ปัจจัยที่เกี่ยวกับระเบียบและข้อบังคับขององค์กร ระเบียบข้อบังคับเป็นกฎเกณฑ์เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตาม ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบรรลุเป้าหมาย มีความราบรื่น เพราะการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนต้องตั้งอยู่บนรากฐานของการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ กฎเกณฑ์กติกาที่สร้างขึ้นในวิสาหกิจชุมชนต้องเกิดขึ้นบนพื้นฐานข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกและสมาชิกให้ความเห็นชอบ

3.8.9 ปัจจัยปฏิสัมพันธ์กับภายนอก หมายถึงปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลหรือบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ซึ่งโดยทั่วไปจะมีอยู่ 4 กลุ่ม คือ รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการหรือสถาบันวิชาการและธุรกิจ วิสาหกิจชุมชนต้องเรียนรู้และกำหนดท่าทีต่อปฏิสัมพันธ์กับภายนอกอย่างเหมาะสม ซึ่งปฏิสัมพันธ์อย่างเหมาะสมต้องเป็นการปฏิสัมพันธ์หลายฝ่ายเกิดขึ้นพร้อมกันและแต่ละฝ่ายต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนผ่านการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนนั้นและเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงบวก

3.9 การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร (2547:13-28) ได้ให้ข้อควรรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานไว้ดังนี้

3.9.1 วิสาหกิจชุมชนแตกต่างจากธุรกิจชุมชน ขณะที่ธุรกิจชุมชนเน้นที่การบริหารจัดการมุ่งสู่ตลาดและมุ่งกำไร วิสาหกิจชุมชนเน้นความร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อให้พึ่งตนเองได้ ขณะที่ธุรกิจชุมชนมีเป้าหมายให้ “รวย” วิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายให้ “รอด” ธุรกิจชุมชนมักจะดำเนินกิจกรรมเป็นเรื่อง ๆ วิสาหกิจชุมชน เป็นระบบที่มีหลากหลายกิจกรรมเชื่อมโยงเข้าด้วยกันเสริมกันแบบบูรณาการ ธุรกิจชุมชนดำเนินการตามรูปแบบและมักเลียนแบบ วิสาหกิจชุมชนมีความคิดสร้างสรรค์ ถ้าเปรียบเทียบธุรกิจชุมชนกับการทำการเกษตรก็คล้ายกับการปลูกพืช

เดี่ยว ขณะที่วิสาหกิจชุมชนคล้ายกับการทำเกษตรผสมผสานหรือวนเกษตร คือแทนที่จะทำ 2-3 อย่าง ก็ทำ 20-30 อย่าง

3.9.2 จุดเน้นวิสาหกิจชุมชน เน้นที่วิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด เพราะปัญหาที่ผ่านมาไม่ใช่เรื่องการผลิต ซึ่งชุมชนผลิตอะไรได้มากมาย มากมายจนไม่รู้จะขายที่ไหน ประเด็นวันนี้จึงไม่ได้อยู่ที่ “วิธีทำ” แต่อยู่ที่ “วิถีคิด” ต้องปรับวิถีคิดใหม่ ถ้าทำแบบ “ปลูกพืชเดียว” แต่ถ้าทำแบบเกษตรผสมผสานและวนเกษตรก็จะเน้นการทำวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้พอกินพอใช้ ก่อนแล้วค่อยพัฒนาไปสู่การจัดการเชิงธุรกิจ เมื่อพอเพียงและพึ่งตนเองได้ก็สามารถผลิตให้เหลือเพื่อตลาดได้ ถ้าเกิดขายไม่ได้ก็ไม่เสียหาย ถ้าขายได้ก็เป็นกำไร วิสาหกิจชุมชนไม่ได้เอาตลาดมาเป็นตัวตั้ง แต่เอาชีวิตเป็นตัวตั้งไม่ได้ปฏิเสธตลาด แต่ไม่เอาตลาดเป็นเป้าหมาย อย่างไรก็ตามหากคิดจะนำผลผลิตออกสู่ตลาดตั้งแต่ต้นก็อาจทำได้ แต่ต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาจเรียกได้เป็น “สูตรเด็ดเคล็ดลับ” มาจากการรู้จักใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพหรือทรัพยากรในท้องถิ่น บวกกับความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามควรเริ่มจากเล็กไปหาใหญ่ สร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งก่อน ทำกินทำใช้ก่อนทดแทนสิ่งที่ซื้อจากตลาดให้มากที่สุดและหากจะนำผลิตภัณฑ์ตัวเก่งออกสู่ตลาดก็ควรเรียนรู้การจัดการและกลไกของตลาดให้ดี และไม่หวังพึ่งพาตลาดเป็นหลักแต่พึ่งตนเองและพึ่งพากันเองมากกว่า

3.9.3 วิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง วิสาหกิจชุมชนมีฐานติดอยู่บนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิสาหกิจชุมชนไม่ใช่กิจกรรมเดี่ยวๆ ที่พอเริ่มต้นก็ทำเยอะๆ เพื่อมุ่งสู่ตลาดใหญ่ แต่เป็นกลุ่มกิจกรรมที่ชุมชนคิดได้จากการเรียนรู้ จากการสำรวจวิจัยสภาพชีวิตของตนเองรวมทั้งศักยภาพและทรัพยากรต่างๆ ที่เป็นทุนของตนเอง ที่ยังไม่ได้มีการพัฒนา ยังไม่มีกระบวนการเพิ่มมูลค่าให้สิ่งเหล่านั้น กิจกรรมเหล่านี้ก็ไม่ได้มีอะไรซับซ้อน ล้วนแต่เป็นการทำกิน ทำใช้ แทนการซื้อขายจากตลาด เป็นการจัดการระบบการผลิตและการบริโภคใหม่นั้นเอง เช่น จะจัดการเรื่อง ข้าว หนุ่ เห็ด เป็ด ไก่ ปลา ผัก ผลไม้ น้ำปลา ยาสระผม สบู่ น้ำยาล้างจานและข้าวของเครื่องใช้จำนวนมาก ซึ่งชุมชนทำได้เอง ผลิตได้เองโดยไม่ยุ่งยากอะไร แต่ไม่ทำเพราะคิดว่าจะหาเงินซื้อทุกอย่าง การทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อขายจากตลาดเท่ากับเป็นการลดรายจ่าย การลดรายจ่ายเท่ากับเพิ่มรายได้ ที่ผ่านมาระบบไม่ค่อยให้ความสำคัญเรื่องลดรายจ่าย เรานั่นเรื่องการเพิ่มรายได้โดยลืมไปว่า พอรายได้เพิ่มรายจ่ายก็เพิ่มและมักจะมากกว่ารายได้เสมอ ทำให้เป็นหนี้เป็นสินจนไม่สามารถจัดการได้

3.9.4 การจัดการการผลิตและการตลาดวิสาหกิจชุมชน การจัดการเป็นเรื่องใหญ่ที่ชุมชนต้องเรียนรู้ เรียนรู้ว่าจะจัดการอย่างไรให้ชุมชนทั้งตำบลมาร่วมกันวางแผนการผลิต

การตลาด การบริโภคร่วมกันไม่ใช่ต่างคนต่างทำและที่สุดก็ทำซ้ำกันจนขายไม่ออกเหมือนทำกล้วยฉาบทั้งตำบล ทำขนมทุกหมู่บ้านแข่งขันกันขายหรือคนปลูกข้าวก็ปลูก ได้ข้าวมาก็เอาไว้นึ่ง ส่วนหนึ่ง ที่เหลือก็ขายให้พ่อค้า พ่อค้าเอาไปแปรรูปแล้วเอาข้าวสารกลับไปขายในหมู่บ้าน ชาวบ้านคนปลูกขายข้าวเปลือกราคาถูก ชาวบ้านที่ไม่ปลูกก็ไปซื้อข้าวสารราคาแพงจากตลาดมา กิน ทำอย่างไรจึงจะตัดวงจรที่วุ่นวายและสร้าง “วงจรเศรษฐกิจชุมชน” ขึ้นมาใหม่เชื่อมโยงทุกเรื่องที่ทำให้ ข้าว ปลา อาหาร ข้าวของเครื่องใช้และทำแบบประสานพลัง (synergy) และทำให้เกิดผล ทวิคูณ คิดเชิงบวกยังน้อยไป ต้องคิดแบบทวิคูณและนี่คือลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

3.9.5 การตลาดของวิสาหกิจชุมชน ประการแรก คือการทำเพื่อบริโภคใน ครอบครัว ในชุมชนและระหว่างชุมชนที่เป็นเครือข่ายในระดับตำบลและระหว่างตำบล เช่น การผลิตน้ำปลาให้พอเพียงกับความต้องการของตำบลก็คำนวณได้ไม่ยาก เช่น ถ้าตำบลหนึ่งบริโภค ประมาณ 20,000 ขวดต่อปีก็จัดการผลิตให้ได้เท่านั้นให้ชุมชนถือหุ้นและช่วยกันขาย ช่วยกัน บริโภคภายในตำบล ถ้าระหว่างตำบลระหว่างจังหวัดก็แลกเปลี่ยนผลผลิตกันได้ ดังที่มีการนำข้าว จากโยธยาไปแลกกับไม้ยางและขี้เหล็กที่นครศรีธรรมราช (เพื่อเอามาเพาะเห็ด) เป็นต้น ประการที่ สอง ถ้าหากมีผลิตภัณฑ์บางตัวที่เก่งพอที่จะออกไปสู่ตลาดใหญ่ได้ก็เป็นเรื่องของกลไกการตลาดที่ ต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีลักษณะเฉพาะ ดังกรณีน้ำหมักเฒ่าของ เครือข่ายอินแปลงที่ภูพานก็ เริ่มจากการทำกินเองไม่กี่พันขวดไม่กี่ปีก็เพิ่มผลผลิตไปหลายหมื่นขวดเพราะความต้องการของ ตลาด อยู่เฉยๆ ก็มีพ่อค้าแม่ค้ามาขอซื้อไปจำหน่ายในตลาด มีขายแม้ในสนามบินสกลนครนอกจาก กลไกของตลาดก็เป็นเรื่องของเครือข่ายผู้บริโภคที่เป็นชมรม สมาคมต่าง ๆ ที่อยู่ในเมืองซึ่ง ประสานกับชุมชนผู้ผลิตให้สินค้าจากหมู่บ้านเข้าไปสู่ตลาดเมืองด้วยความ มั่นคงกว่าการไปแข่งขัน กับผู้ผลิตอุตสาหกรรมใหญ่ๆ ตรงนี้ต้องมีการจัดการโดยกระบวนการ “ประชาสังคม” ซึ่งใน สังคมไทยยังคงต้องพัฒนาอีกมาก ที่ญี่ปุ่นมีกระบวนการนี้มานานที่เรียกกันว่า โคอิชิ เชื่อม ประสานระหว่างชุมชนในชนบทที่ผลิตกับชุมชนเมืองผู้บริโภคทำกันเป็นกระบวนการเป็นระบบ

3.9.6 วิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับโครงการหนึ่ง ตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ วิสาหกิจชุมชน ทำให้ชุมชนมีระบบคิด ระบบจัดการที่ชัดเจน แยกแยะได้ว่า อะไรที่ทำได้กินเพื่อใช้และอะไรที่ เหลือกิน เหลือใช้และอะไรที่ตีพอกที่จะเอาออกสู่ตลาดใหญ่ ตัวหลักนี้เองเรียกกันว่า “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” คือ ตำบลหนึ่งคัดเอาผลิตภัณฑ์ตัวเก่งที่สุดออกไปสู่ตลาดใหญ่ ผลิตภัณฑ์ตัวนี้ถือว่าเป็น “พระเอก” หรือ “นางเอก” ที่ออกไปแล้วผู้ใดเขาได้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ตำบลได้คัดเลือกแล้ว ชาวบ้านในตำบลมีความภูมิใจในผลิตภัณฑ์ตัวนี้มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีลักษณะเด่นเฉพาะของ ตัวเอง มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น ๆ

3.9.7 วิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท เกี่ยวในแง่ที่ว่าชุมชนมีแผนการจัดการทุนของตนเองอย่างเป็นระบบขึ้น เงินกองทุน 1 ล้านบาทจากรัฐก็จะมีแนวทางการจัดการ นำไปเสริมความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพแทนที่จะให้กลับไปทำอะไรก็ได้แบบต่างคนต่างทำ นำไปร่วมทุนในกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนได้วางแผนเมื่อผ่านการเรียนรู้เงิน 1 ล้านบาท ก็จะมีมูลค่าทวีคูณ

3.9.8 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ทุกฝ่ายก็สามารถส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนได้ เช่น การปรับโครงสร้างและระบบการดำเนินงานขององค์กรของรัฐ หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจต่างๆ ให้เอื้อต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เช่น การจัดการเรื่องโรงเรียน การจัดซื้อข้าวของต่างๆ ตั้งแต่นมเด็ก อาหารกลางวัน เสื้อผ้านักเรียน ล้วนแต่สามารถโยงไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้หรือการจัดการทางการเกษตร พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ ปลา และอื่นๆ หน่วยงานราชการ ทหาร ตำรวจ สถาบันการศึกษาต่างๆ ทุกแห่งล้วนแต่ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนได้หลากหลายรูปแบบและวิธีการ ตั้งแต่เสื้อผ้า (เช่น ให้ครู นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการหลายคนแต่งกายอาภรณ์ด้วยผ้าพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่น) ข้าวซ้อมมือ ผัก ผลไม้ อาหารต่างๆ ที่ผลิตโดยชุมชน เหล่านี้ถ้าหากมีการปรับโครงสร้างและจัดระบบที่โปร่งใส (good governance) กระจายอำนาจ วิสาหกิจชุมชนก็เกิดได้และมั่นคงยืนยาว โครงสร้างและระบบแบบนี้เกิดได้ถ้าหากเกี่ยวข้องกับนโยบายภาพรวมแบบองค์กรรวมและบูรณาการหรือมีการคิดแบบประสานพลัง ผลก็จะเกิดกับสังคมไทยเป็นทวีคูณ

3.9.9 สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน สถาบันแห่งนี้เป็นองค์การร่วมหรือโครงการร่วม (joint programme) ระหว่างมูลนิธิหมู่บ้าน ธ.ก.ส. การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) และ สถาบันพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ(สวทช.) เป็นการประสานพลังทำงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนโดยอาศัยศักยภาพของทั้ง 4 องค์กรนี้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและการจัดการต่างๆ อย่างครบวงจร มูลนิธิหมู่บ้านทำงานกับชุมชน และกลุ่มเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ มีข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนและวิสาหกิจชุมชน ธ.ก.ส มีสาขาเครือข่ายชุมชนและกลุ่มเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ มีบุคลากรมีประสบการณ์และมีทุนในการส่งเสริมอุตสาหกรรมและธุรกิจชุมชนโดยเฉพาะในด้านการเกษตร ป.ต.ท. มีความรู้และประสบการณ์การบริหารจัดการ มีทุนและมีสถานบริการน้ำมันอยู่กว่า 1,500 แห่งทั่วประเทศ เป็นที่ประชาสัมพันธ์และเป็นที่น่าเชื่อถือผลิตภัณฑ์บางอย่างของวิสาหกิจชุมชนได้ สวทช. มีความรู้ ประสบการณ์ และสามารถเชื่อมประสานบุคลากรที่เป็นอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศเพื่อร่วมกันตอบสนองวิสาหกิจชุมชนในส่วนที่ต้องการข้อมูลความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากนี้สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนยังร่วมมือกับหลายหน่วยงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เช่น กระทรวงกลาโหม

โดยร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ทำแผนแม่บทชุมชนทำนองเดียวกัน นอกนั้นยังร่วมมือกับสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติทำให้เกิดศูนย์โอทีตำบล โดยการร่วมมือกันทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในโรงเรียนและการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน หน้าที่ของสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนคือ

1) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การทำแผนแม่บทให้ครบทุกตำบล เพราะเชื่อว่าการทำแผนแม่บทเป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุดที่นำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้หลังการทำแผนแม่บท เฉพาะเรื่องต่างๆ รวมทั้งการบริหารจัดการ

2) ส่งเสริมให้เกิดระบบเศรษฐกิจรากหญ้าที่เชื่อมโยงวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับตำบล ระหว่างตำบล จังหวัดและเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจส่วนอื่นๆ และเศรษฐกิจมหภาค

3) ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดนโยบาย เพื่อให้รัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนได้เข้าใจ เห็นความสำคัญของวิสาหกิจชุมชนและร่วมกันให้การส่งเสริมสนับสนุน ตั้งแต่การปรับนโยบาย โครงสร้างและระบบที่เอื้อต่อการพัฒนา และการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

สรุปได้ว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากกิจกรรมที่ชุมชนได้มีการเรียนรู้ มีการสำรวจ วิจัยสภาพชีวิต คักภาพและทรัพยากรต่าง ๆ ที่เป็นของชุมชนเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจสังคมของชุมชนให้พึ่งตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นสถาบันทางสังคมที่ชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

4. ธ.ก.ส. และบทบาทของ ธ.ก.ส. ต่อวิสาหกิจชุมชน

4.1 บริบทเกี่ยวกับ ธ.ก.ส. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรหรือ ธ.ก.ส. ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2509 เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่เกษตรกร กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์การเกษตรสำหรับการประกอบอาชีพ (พระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 2509 : 3) เนื่องจากรัฐบาลได้นำนโยบายแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจโดยส่งเสริมการสร้างงาน การสร้างรายได้ของประชาชนและชุมชนที่เป็นฐานรากและเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งเมื่อประชาชน กลุ่มนี้มีความเข้มแข็งแล้ว ย่อมส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศดีขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ออกมาตรการต่างๆ เพื่อรองรับนโยบายดังกล่าว เช่นการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การออก พ.ร.บ.ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น ประกอบกับแผนวิสาหกิจของธนาคาร ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2543 – 2547) ได้กำหนดนโยบาย

หลักและกลยุทธ์ด้านสินเชื่อและบริการไว้ประการหนึ่ง คือเพิ่มช่องทางในการให้สินเชื่อผ่านองค์กรชุมชนของเกษตรกรในท้องถิ่น สถาบันการศึกษา การพัฒนาอาชีพและเครือข่ายอื่นๆ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและเป็นไปตามแผนวิสาหกิจของธนาคาร รวมทั้งสนับสนุนโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ที่ธนาคารดำเนินการถึงขั้นตอนการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพของเกษตรกรมาระยะหนึ่ง ด้วยการสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและเพื่อเป็นการเตรียมการเป็นธนาคารเพื่อการพัฒนาชนบท ตลอดจนเพื่อเป็นการรองรับ พ.ร.บ.ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของรัฐบาล ธนาคารจึงได้จัดทำคำชี้แจงวิธีปฏิบัติว่าด้วยการให้สินเชื่อวิสาหกิจชุมชนลูกค้านักธนาคาร เพื่อให้การสนับสนุนทางการเงินแก่วิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้ ในเบื้องต้นธนาคารจะดำเนินการภายใต้เงื่อนไข พ.ร.บ.ของธนาคาร

4.2 บทบาทของ ธ.ก.ส. ต่อวิสาหกิจชุมชน จากการที่รัฐบาลภายใต้การนำของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ดร.ทักษิณ ชินวัตร ได้กำหนดยุทธศาสตร์การฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศด้วยนโยบายวิสาหกิจชุมชนที่มีเป้าหมายให้ชุมชนสร้างระบบการพึ่งตนเองให้ได้ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่มาจากภายในชุมชน โดยคนในชุมชนและเพื่อชุมชน อันจะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จให้แก่ชุมชนซึ่งจะทำให้ชุมชนอยู่รอด หากชุมชนอยู่รอดประเทศชาติจึงจะอยู่รอด

การที่วิสาหกิจชุมชนได้กลายเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ธ.ก.ส. หรือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นธนาคารของรัฐบาล สนิมัญญ์ กำเนิดเพชร (2545: 25) ได้ให้รายละเอียดว่าปี พ.ศ. 2545 ธ.ก.ส. ได้เปิดตัวสินเชื่อวิสาหกิจชุมชน ให้บริการทั่วประเทศเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการลงทุนสร้างอาชีพและวิสาหกิจชุมชน โดย ธ.ก.ส. ผนึกกำลังการพัฒนาร่วมกับส่วนงานภาครัฐที่พร้อมจะช่วยเหลือด้านความรู้สมัยใหม่และการบริหารที่เชื่อมโยงผลิตภัณฑ์จากชุมชนสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ การสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการแปรรูปผลผลิตการเกษตรและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อให้เกิดการยอมรับทั้งในและต่างประเทศรวมทั้งการจดทะเบียนสิทธิบัตรเกี่ยวกับการผลิตการเกษตรในทุกด้าน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ในแต่ละชุมชนมีมาตรฐาน มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดได้ต่อไปในอนาคต ผลการดำเนินงานทั้งประเทศ ณ 31 พฤษภาคม 2549 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีค้ำเงินกู้คงเป็นหนี้ 2,233.58 ล้านบาท (สถาบันฯ 2549: 7)

4.3 การให้บริการสินเชื่อต่อวิสาหกิจชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร คู่มือการปฏิบัติงานสินเชื่อด้านเกษตรกร เล่ม 2 ว่าด้วยการกู้เงิน (03 10 .001:1-2 – 03 10 .001:7-8) ได้ให้รายละเอียดไว้ดังนี้

4.3.1 คุณสมบัติของวิสาหกิจชุมชนที่สามารถกู้เงินจากธนาคาร

1) มีสมาชิกซึ่งเป็นเกษตรกร หรือเป็นบุคคลในครอบครัวของเกษตรกรและมีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป จำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน

2) สมาชิกมีการออมเงินกับกลุ่ม หรือถือหุ้นร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

3) มีความสามารถบริหาร จัดการ เกี่ยวกับการผลิต การตลาด การเงิน และการบัญชีดีพอสมควร

4) มีการรวมตัวประกอบกิจกรรมร่วมกัน และมีผลการดำเนินงานติดต่อกันมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน กรณีน้อยกว่า 6 เดือน ให้เสนอธนาคารพิจารณาเป็นรายๆ ไป

4.3.2 วัตถุประสงค์ในการกู้เงิน

1) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ หรือฟื้นฟูการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม หรืออาชีพอย่างอื่นเพื่อเพิ่มรายได้ หรือการพัฒนาความรู้หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของวิสาหกิจชุมชน

2) เพื่อเป็นค่าลงทุนในการประกอบอาชีพ หรือฟื้นฟูการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมหรืออาชีพอย่างอื่นเพื่อเพิ่มรายได้ หรือการพัฒนาความรู้หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของวิสาหกิจชุมชน

4.3.3 กำหนดชำระคืนเงินกู้

1) เพื่อเป็นค่าใช้จ่าย โดยปกติให้ชำระคืนภายใน 12 เดือนนับแต่วันกู้ เว้นแต่ในกรณีพิเศษไม่เกิน 18 เดือนนับแต่วันกู้

2) เพื่อเป็นค่าลงทุน โดยปกติให้ชำระคืนภายใน 15 ปี นับแต่วันกู้ เว้นแต่ในกรณีพิเศษไม่เกิน 20 ปี นับแต่วันกู้

4.3.4 จำนวนขั้นสูงของเงินกู้ วงเงินกู้ให้กู้ได้ไม่เกินกลุ่มละ 1,000,000 บาท

4.3.5 อัตราดอกเบี้ย อยู่ระหว่างร้อยละ 6.00-7.50 ต่อปี แล้วแต่ชั้นของลูกค้า

4.3.6 หลักประกันเงินกู้

1) มีอสังหาริมทรัพย์จำนองไว้กับธนาคารเป็นประกัน ให้กู้ได้ไม่เกินร้อยละ 80 ของราคาประเมินอสังหาริมทรัพย์นั้น

2) มีเงินฝากของวิสาหกิจชุมชนหรือของสมาชิกที่ฝากเงินไว้กับธนาคารเป็นประกัน ให้กู้ได้ไม่เกินจำนวนเงินฝากที่เป็นประกัน

3) มีสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่น้อยกว่า 5 คน ทำหนังสือรับรองรับผิดชอบลูกหนี้ร่วม โดยจำนวนเงินกู้รวมกันต้องไม่เกิน 500,000 บาท แต่หากวิสาหกิจชุมชนใดที่มีคุณสมบัติเพิ่มเติมให้กู้ได้ไม่เกิน 1,000,000 บาท

4.4 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ให้บริการสินเชื่อ ธ.ก.ส. ณ 31 มีนาคม 2549 (60-109:2549)

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่กู้เงินจาก ธ.ก.ส. อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธรและมีผลการดำเนินงานตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปมี 9 กลุ่มดังนี้

4.4.1 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเพาะเห็ดบ้านสร้างช้าง เลขทะเบียน 4871 รหัส PF สมาชิกจำนวน 16 คน กิจกรรมกลุ่มคือ การเพาะเห็ดคลมเพื่อบริโภคและจำหน่าย

4.4.2 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มออมทรัพย์บ้านบะคอม เลขทะเบียน 4902 รหัส PF สมาชิกจำนวน 12 คน กิจกรรมกลุ่มคือ การออมทรัพย์หรือถือหุ้นแล้วนำเงินไปซื้อโคนำมาขุนขาย

4.4.3 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงโคแม่พันธุ์บ้านโสกผักหวาน เลขทะเบียน 4906 รหัส PF สมาชิกจำนวน 14 คน กิจกรรมกลุ่มคือ ซื้อโคแม่พันธุ์นำมาผสมพันธุ์และเลี้ยงลูกโคเป็นโคขุนขาย

4.4.4 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงโคขุนบ้านนาเวียง ม.1 เลขทะเบียน 4909 รหัส PF สมาชิกจำนวน 12 คน กิจกรรมกลุ่มคือ ซื้อโคแม่พันธุ์นำมาผสมพันธุ์และเลี้ยงลูกโคเป็นโคขุนขาย

4.4.5 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคบ้านโคกยาว เลขทะเบียน 5024 รหัส PF สมาชิกจำนวน 10 คน กิจกรรมกลุ่มคือ ซื้อโคแม่พันธุ์นำมาผสมพันธุ์และเลี้ยงลูกโคเป็นโคขุนขาย

4.4.6 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ เลขทะเบียน 4809 รหัส PG สมาชิกจำนวน 17 คน กิจกรรมกลุ่มคือ ปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อบริโภคและจำหน่าย

4.4.7 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อบ้านหนองแวง เลขทะเบียน 5007 รหัส PG สมาชิกจำนวน 11 คน กิจกรรมกลุ่มคือ ซื้อโคแม่พันธุ์นำมาผสมพันธุ์และเลี้ยงลูกโคเป็นโคขุนขาย

4.4.8 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคบ้านโสกผักหวาน เลขทะเบียน 4994 รหัส PH สมาชิกจำนวน 12 คน กิจกรรมกลุ่มคือ ซื้อโคแม่พันธุ์นำมาผสมพันธุ์และเลี้ยงลูกโคเป็นโคขุนขาย

4.4.9 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกองทุนหมุนเวียนศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เลขทะเบียน 4880 รหัส PF สมาชิกจำนวน 22 คน กิจกรรมกลุ่มคือ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีเพื่อใช้เพาะปลูกภายในกลุ่มและจำหน่าย

จากผลดำเนินการจ่ายคืนเงินเชื่อ ณ 31 กรกฎาคม 2549 (60-109: 2549) ธ.ก.ส. หน่วย อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร ได้จ่ายเงินให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 10 กลุ่ม จำนวนเงินกู้ 4.21 ล้านบาท เหลือจำนวนเงินกู้ต่อกลุ่ม 0.421 ล้านบาท

สรุปได้ว่า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรหรือ ธ.ก.ส. ได้ให้ความช่วยเหลือด้านการเงินและช่วยเหลือทางด้านการตลาดตลอดจนด้านการผลิตกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้าตามระเบียบและวิธีปฏิบัติของ ธ.ก.ส. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล อันจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งและจะส่งผลดีต่อสังคมเศรษฐกิจของประเทศชาติต่อไป

5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชาตรี บุญนาค (2544 : 75) สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มพบว่า เพศ อายุ การศึกษา จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน รายได้จากการประกอบอาชีพภาคการเกษตร รายได้จากการประกอบอาชีพทั้งหมด พื้นที่ถือครองสาเหตุเข้าร่วมกลุ่มการเกษตร ระยะเวลาในการเป็นสมาชิก ผลตอบแทนที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การได้รับข่าวสารจากสื่อต่างๆ ความคิดเห็นของสมาชิกต่อผู้นำกลุ่ม ลักษณะการเป็นผู้นำ การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ การดำเนินงานกิจกรรมกลุ่ม บทบาทของคณะกรรมการและการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สุริยา เผ่าจินดา (2536 : 44-57) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนาอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาของสมาชิก เพศ อายุ การเป็นสมาชิก ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีผลสำเร็จอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อที่การถือครองของสมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีผลสำเร็จอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติระดับ 0.05

ขจรเกียรติ บัวศรี (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาลักษณะบางประการในการทำให้กิจกรรมรวมกลุ่มประสบความสำเร็จ โดยขึ้นอยู่กับสมาชิก โดยเฉพาะความสามัคคี การมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อกัน

อาทร มีแก้ว (2539 : 59-81) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิเคราะห์พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิก กิจกรรมกลุ่ม และผลประโยชน์ที่ได้รับ การกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบกลุ่มมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

นำชัย ทนุผล (2536 : 48-102) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า

1) ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ-สังคมและแบบความเป็นผู้นำของประธานกลุ่ม พบว่าประธานกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ มีการแสดงออกในแบบความเป็นผู้นำประเภท เน้นมนุษยสัมพันธ์ (human relation oriented) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2) ลักษณะของกลุ่มเกษตรกรตามการรับรู้ของประธานกลุ่มพบว่า ความถี่ในการเรียกประชุมสมาชิกกลุ่ม ความถี่ในการเรียกประชุมคณะกรรมการกลุ่มและความร่วมมือกันของสมาชิกกลุ่ม มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05

3) ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ-สังคม และจิตวิทยาของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร พบว่าอายุของสมาชิกกลุ่ม จำนวนครั้งในการเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพ รายได้ ขนาดของฟาร์ม การรับรู้ที่มีต่อวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของกลุ่ม ความพึงพอใจในผลตอบแทนที่ได้รับและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรที่ระดับ 0.05

บุญเลิศ รอดโถม (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวกับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกลุ่มที่ประสบความสำเร็จระดับต่างๆ ของจังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยทางด้านการสื่อสาร ความถี่ในการติดต่อพบปะกับเจ้าหน้าที่ ความถี่ในการเข้าเมืองและประสบการณ์ฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาและอื่นๆ ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ในวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของกลุ่ม ความเชื่อถือในตัวเจ้าหน้าที่ ความคาดหวังที่จะได้รับความรู้และผลประโยชน์จากการเป็นสมาชิก ทางด้านความต้องการเกียรติและชื่อเสียง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ปัญญา หิรัญรัมย์ (2537 : 41-44) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มเกษตรกรในประเทศไทยพบว่า ปัจจัยทางด้านสินเชื่อและปัจจัยทางด้านการผลิตมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกร ข้อที่ควรให้ความสำคัญคือรัฐควรจัดที่ดินของรัฐให้กลุ่มเกษตรกรเข้าดำเนินการผลิตโดยไม่ต้องให้กรรมสิทธิ์ ปัจจัยทางด้านคณะกรรมการดำเนินการโดยข้อที่มีความสำคัญคือ คณะกรรมการควรมีความซื่อสัตย์เสียสละมีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกร กรณีที่มีการทำงานร่วมกันกับกลุ่มอื่น ควรมีตัวแทนกรรมการกลุ่มร่วมประชุมด้วย มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกร ส่วนปัจจัยทางด้านสมาชิกมีข้อสำคัญคือ กลุ่มควรพิจารณารับสมัครที่มีความเสียสละมีความคิดช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกร ปัจจัยทางด้านธุรกิจกลุ่มคือกลุ่มไม่ควรทำธุรกิจแค่การจัดหาปุ๋ยมาขายให้สมาชิกเท่านั้นและปัจจัยทางด้านกฎหมาย การออกกฎหมายใดๆ ควรมีตัวแทนกลุ่มร่วมพิจารณาที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการทำงานกลุ่มเกษตรกร

ปวิศ ฅมขวิทย์ (2528 : 38) ได้กล่าวว่าอายุของยุวเกษตรกรมีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มยุวเกษตรกร ทั้งนี้เป็นเพราะยุวเกษตรกรที่มีอายุน้อยมีความสนใจต่อการเป็นสมาชิก

ชุมชนมากกว่าชุมชนที่มีอายุมาก ทั้งนี้ชุมชนที่มีอายุมากจำเป็นต้องช่วยพ่อแม่ทำงานหาเงินจนไม่มีเวลาพอ ขนาดของกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จนั้นกลุ่มมักจะมีขนาดเล็กทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่ากลุ่มที่มีขนาดใหญ่จะมีปัญหามากมาย ทำให้สมาชิกเกิดความเบื่อหน่ายและขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรม กลุ่มขนาดใหญ่สมาชิกจะมีแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ สมาชิกเกิดความขี้เกียจไม่สนใจและขาดความร่วมมือในการรวมกลุ่ม

มนิรัตน์ ลิ่มสืบเชื้อ (2521 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ผลปรากฏว่าปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งเสริม การปฏิบัติงานของคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านถือว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนได้แก่คุณสมบัติและความสามารถส่วนตัวของผู้นำเองคือ ระดับการศึกษา อาชีพ ความมั่นใจในการปฏิบัติงาน ความมีมนุษยสัมพันธ์และการได้รับความร่วมมือสนับสนุนหรือคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

กรมการพัฒนาชุมชน (2529 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพสตรี พบว่ากลุ่มได้ดำเนินการจัดตั้งตามแนวทางการจัดตั้งกลุ่มของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดยกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกคณะกรรมการบริหารกลุ่มปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จคือ สมาชิกมีอุดมการณ์เดียวกัน คณะกรรมการบริหารมีความรับผิดชอบและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและเอกชน

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 3 จังหวัดอุบลราชธานี (2546 : บทคัดย่อ) ได้ประเมินผลเรื่องการค้างานวิสาหกิจชุมชนศึกษากรณีบ้านเวงหมู่ 3 ต.หนองสูงได้ อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร พบว่าปัจจัยนำเข้าที่มีผลต่อการดำเนินงานประการหนึ่งคือการสร้างเครือข่ายกลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน การนำภูมิปัญญามาก่อให้เกิดรายได้รวมถึงตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรในชุมชนที่มีอยู่ การกำหนดแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยเชื่อมโยงกิจกรรมของหมู่บ้านเข้าด้วยกัน โดยใช้ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ระดับตำบลเป็นกิจกรรมในการขับเคลื่อนการค้างานของกลุ่ม ส่วนการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพบว่าเจ้าหน้าที่ยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนและประสานงาน

บำรุง สังข์สว่าง (2548 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในกลุ่มประสบผลสำเร็จระดับดีและระดับปานกลาง จังหวัดราชบุรี สรุปได้ว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในกลุ่มประสบผลสำเร็จ ระดับดีและระดับปานกลาง มี 6 อย่างคือ อายุ รายได้จากกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตร ระดับการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับ

กิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตร เจตนาคดีต่อกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรและเจตนาคดีต่อเจ้าหน้าที่ เกษกิจเกษตร

พยุห์ แก้วคูณ (2548 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการดำเนินงานกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบางรักน้อย ตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี สรุปได้ว่าการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ในด้านการบริหารจัดการคน มีคณะกรรมการกลุ่มทำหน้าที่กำหนดนโยบายทิศทางและควบคุมการทำงานด้านต่าง ๆ ส่วนสมาชิกมีบทบาทในการสนับสนุนการทำงานและตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ มีการประชุมคณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอและมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิก

สุจิตรา จันทโชติ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคองยางพรพิบูลย์ อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคองยางพรพิบูลย์ได้มีการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาสินค้าที่มีคุณภาพ การผลิตสินค้ามีการจัดการองค์กรและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ มีกฎกติกาของกลุ่มและการควบคุมการดำเนินงานกลุ่ม การประสานงานภายในกลุ่ม การรายงานผลงานการบริหารการเงิน การตลาดและมีการเชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรชุมชน

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องปัจจัยต่างๆที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินการงานของกลุ่มสามารถนำมากำหนดเป็นตัวแปรในการวิจัยเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของลูกค้า ธ.ก.ส. ในอำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร โดยแบ่งตัวแปรออกเป็น 2 ประเภท

- 1) ตัวแปรอิสระ มี 4 ปัจจัย คือ
 - (1) ปัจจัยที่เกี่ยวกับสมาชิก
 - (2) ปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำ
 - (3) ปัจจัยด้านการบริหารกลุ่ม
 - (4) ปัจจัยด้านอื่นๆ
- 2) ตัวแปรตาม วัดความสำเร็จของกลุ่มดังนี้
 - (1) สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม
 - (2) สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
 - (3) ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ